

ХОЙЖУ БРИГАДА

КОЛЛЕКТИВТИҢ

КОЛ ӨЗӨЗ

«Чодураа» колхозтун хойжу бригадасы 1961 чылда тургустунган. Ону тургузарда партия организацилалык болгаш колхоз баштаар чери бүгү байдалды өөренип көргөн. Олар-белчиликни, сизген кезер черлерин, турлаг-хонашты болгаш кижини күжүн барымаалап көргөн. Оң түкүселинде Ам-Тей, Шат ынчаар кыштаглар чаа бригаданын апарган. Оң черлерге чурттап турган шаарчылар бригаданын кеңигүннери болу берген. Чайлаа Шуурмантың Бай-Даг, Куран-Бары оң болган.

Бригаданы тургустунганда бээр си беш чыл эрткен. Ынчал-даа бригаданын кеңигүннеринин хей кезин ол-ла малчынар хевээр арткан. Коллективтин кол өзө, хоочундары ол. Оларга Максим Сувандин, Иван Чамзын-оол, Бугалдыр Сырат, Борис Сырат болгаш оон-даа ескелер хаммаары. Оң соонка Иван Депаан, Бадарчы Колян-оол ышкын мурнууда трактористтер азы чолчааппаа чораш аныктар немешкен. Оон бээр он чыл чедер берген, ам ук бригадала анык-даа, хоочун-даа надарчылар бар. Севилюба Кан-оол, Владимир Лопсан, Василий Захаров—аң аныктары бо. Василий Захаров Санчат-оол-дун уруу Херелмаа-биле интернационал өг-бүлө туруп, хой мал-даандан бээр шериг чорашан үе-биле нады он чыл чедип турар. Моон ап көөрге, бригада кеңигүннеринде амылдан үнөр чорук хевээр, маңаа амылдарсаар улус хей. Район төрүндө колхозна мал чеди белеткен келген шөкчилер безин ол бригадала барысаар. Оң мал чылдаганын ук коллективтин амыл-ишке мурнакчызында, амырал-чурттагала үлөөр-инде, хүндүлээчелинде болгаш найыраладынаа.

Мал чеди, оттулар чүүл болгаш еске-даа чүк сөөртүр бир трантор, суг сөөртүр бир машина болгаш малчын бүрүзүндө ийи-ийн айт—бригадада быгылгатынган транспорт ол. Ол транспорт бригаданын амыл-херээнге четтигил турар. Мал чеди белеткээр болгаш көкөр-дүмөр үелерде колхоз техника-ны немей чөд. Бо хүннерде тракторист Чыргал Кызыл-оол, чолчаачы Сергей Масныр олар макталдык, чүгүл бригаданын эвес, харын колхозтун мурнакчылары апарганнар.

СЭНП-ниң XXV съездининге эш Л. И. Брежнев «Партияның аграр политиказын амыралгала боттандырыр дээш демиселдин бирги олуруунда шөлдеринин болгаш фермаларның амылдан-чылары туржуп келген болгаш туржуп турар. Оларның амыл-ы чини эвес, олар шынал-ла даң харазындан кара нежээге чедир амылдап турарлар. Ынчангаш колхозниң амыл-ишчилеринде бистер шүптүвүс—партия болгаш чен—четтидикс деп үндениннип чуртаалар турар бис. Канчаар-даа аажок улус илери үедеге сорулгаларны шийтирилээринге улук чедиш-киннериң көрүлүшү сөздүгүн өмүсүннөндө оларга күзүзүн чөпшээр көрүңер!» деп чугаалаган. Колхозниң ындыг улустарының бир незин Иван Данзуруннуң узурткан хойжу брига-данын кеңигүннери ол.

Бригаданын кеңигүнү, Ленин болгаш «Хүндүлелдин» Дем-дээ» орденнеринин эдилекчиси, Тыва АССР-ниң алдарлыг мал-чыны М. Д. Сувандин.

Тоску беш чылдын чылдары Иван Данзуруннуң бригаданын индиг-за таарымчалык болбаан. Кыжын хар чуга, ча-бий чате-чалыктын ховар бо-луп белгениннен үнүш-дүжүт чегей, оң уламандан мал че-мин белеткери болгаш хойну чабын безин семитири белен эвес турган. Бааң хүннерде оңуп калган куртаг өлт-сиген малдың продуктууун бедие-ринге шөөлүт. Дуза, бербейн келген. Ынчал-даа малчын-нар районга туржук республи-кага чүгээр көргүзүлгөни че-дип ап турган.

ЧЕДИШКИНИН ЧАЖЫДЫ ЧҮДЕЛ?

Бригада тоску беш чылда 15510 хураган доруктурар планын 16310 баш кылдыр, 91250 килограмм дүк бүдүр-панын 94750 килограмм кылдыр күтүскен азы беш чыл планындан 800, хураган-нын амыр өстүргөн болган 35000 килограмм дүктү артык-ка бүдүргөн. Пандан дашкаар бүдүртүнгө бо продукция чам-дык черлерде хойжу брига-данын чылда амыл-ишчилер түн-кел-биле демнежип турар.

Ам «Чодураа» колхозтун хон-е тос муш баш амыр ту-рар. А тос 1 бригаданын тос-ку беш чылда доруктурган ху-раганын 16310, колхозна хон-е 6159, каттыштыр 22469 баш. Ынчаарга моон кандыг түнел-ди үндүрүп боору? Дөрү-биле чугаалаарга, күрүңгө ду-лааганмын, аны-бүрү чылда-гааннар-биле чарыдаанын са-наласка белин ук бригадала беш чыл санында-ла хой амыл-дык бир колхозтун бүгү хон-е өс-түрүп турган-дыр. Мында чу-гаа чүгүл хураган дугайында дээрн билингир. А бир эвес ол хураганыннын каш дакыр салгалын база санаар болза, ук бригаданын өстүргөн хонун динти саны чамдык колхоз-тууга доктаавак. Ол хире хой-

тун чүгүл дүгүндө белин ки-рер орулганын чекче чедер ба-арин маңаа санаан херээ чок боор. Мындагы чедишкенин чамдык чүдөл?

Кандыг-даа малдың продук-туу оон уксааындан хам-мааржыр дээрн билингир. Ынчаарга «Чодураа» колхоз-Тывага хой амыл-ы хөгжү-дө-ринге бөдүрүп үлүг-хуууш-шылдар шаа-биле кирип кел-ген амыл-агыларын бирөөн. Ынчалга нарын дүктү хой-ларны өстүреринге ол өртөч амыл шыдыр база болуп тур-ган. Колхоз тургустунган

тивтиг кыллары чаңыл апар-ган. Черле ычаш амыл бүрү-лүн планнап, бригада хурадал-арыга дүгүрүп ап келген. Ук амылдарга бригада кеңигүн-нери амыл-агы база хара ту-дуп, кириштирер турар. Ынчалга мал чедик белет-келинге, хой кыргыздаанын оларын уруг-дарынын дуза-зы үлүг.

Чедишкенин амылдың шына-рын база улук хаммаарыла-дыг. Хойну калдарындан эге-лөп, төлүп болгаш продук-циязын алдырып чедир бүгү амылдар шынар-биле хөбөш-кан. Ук бригаданын кеңигүн-нери мал чедик белеткенин безин өлт-сигенин аң-че ту-дуктуг, хоодуугу үеинде чо-рударын, хонун сүт-сугадын долу хандырып, күжүрүт-кө-лүп болгаш семитирилген күштөдирерин бирги чертеңи айтыры кылдыр көрүп турар. Күзөдөринин болгаш кыштаг-ларын оларын канчаар сору-ка-биле чылдаган орай көжө-рин практикадан келген. Кан-чаа иштин өтүрбөс, чайын оң орун үрүтүп сөзүрү, хой калдарынын чүрүмү шынгын сагыры мында дүрүм апарган. Бо болгаш еске-даа амылдарын түнелдинде хой-нуң база оң продукциязын шынар бөдөн. Бригада тур-густунуп турда, дөртүк болгаш бешки классын хойлары хой турган, ам дүрүлүшүндө бир-ги болган ийги классын кө-күдөп. Оон-биле чергештир дүктүн шынары, хонун дең-изин база өскөн. Ынчаар амылдан турда, түнел өлүп-чүт болбайн канчаар. Мында кылдыг-даа чамдык чок.

СЭНП-ниң XXV съездинин документтеринде «Көдө амыл-агынын амыг үеде че-дин алган денелер болгаш чөккү чылдарда чедип алды-нар денелерин көдө амыл-агы бүдүрүлгөсүн организ-таарын база өргөдөп башка-рын экижидерин негеп турар. Бо нарын херек, ону шийтир-лөөрүн белин аргалары чок. Ынчалгажок ону шийтирлөө-ри конугу чугула...» деп би-засин. Ук сөстөр хойжу бри-гаданын амыл-агы-биле, оң че-дишкенин-биле сырый ха-рылаалыг.

1960 чылдар үезинде на-рын болгаш чартын-нарын дүктү хойларны түс че-риниң көшкарлары-биле эде-ринтирер амыл республи-кага негетирген. Ынчалга-даа «Чодураа» колхозтун бо бригадала ол өрүктө барбаан. Чарасорук укса-нын көшкарларын, амыл-лаан. Оон анында бри-гаданын хонун хой кезин ам бирги болган ийги классын апарган. Ындыг хойлук көдөдөр ортума-а-биле бир хойга оналаштыр 4—5 килограмм дүктү кыр-лы, төрүрү чүс хойга оналаштыр 110—120 ху-раганын камдаан ап турар. Бригада ният-ин-биле хой бүрүзүндө

3 килограммдан эвээр эвес дүктү кыргып ап келген. А колхоз 1971 чылда то-рүрү чүс хойга оналаштыр 106 хураганын доруктур-ган. Ындыг болганда ук-саада улук-ла бар.

«Чодураа» колхозтун, калыптан Иван Данзурун-нун бригаданын укса-а-ны өргөдөп көтөргөн өрүк-чүг. Ынчал-даа сөөгү үеде ол амыл-ы дуам күштөдирери негеттенип турар апарган. Чүгө дөргө чамдык малчынарда, оларын аразында мур-некчыларда база бөдүрүп дүктү хойлар көстүп жүзү түрүр болу-берген. Сөөгү чылдарда мал амыл-ынын түспөй эртемчилеринин сөзүрүвүн көкүдөп бо күзөгүн эвес болушчу-га улам-на идиг болган.

«Эки уксаалыг мал дөргө-мал амыл-ынын чүгө продукциянын көмүлдери эвес, хой хөмжөдүгү мал чедип камнап алыры, ко-дө амыл-агына үлүг ту-раа күш-амыл-ы болгаш материалдык нарыкталар-нын көсүзү-биле кылды-ры-дыр». СЭНП-ниң XXV съездинин докумен-теринде ишче деп би-засин, Ынчалга ук амыл-ды күштөдирери чугула.

«Көдө амыл-агы бүдүрүлгөсүн хөм-жөдө дүргө өстүреринин, күш-амыл-ды бүдүрүлгөсүн нескүзү-биле белидеринин болгаш бот-үнеси кеңигеринин улук ар-галары амыл-агы-биле соо-зынга көөпер-таашкынын болгаш аграр-үлөтүр ин-теграциянын базасынга көдөз амыл-агы бүдүрүлгөсүн специализастарында болгаш концентрастарында...» дээрзин СЭНП-ниң XXV съездин айткан. А хой амыл-ыга специализасташкынын болгаш концент-

расташкынын черуларынга хойжу бри-гадалар улук болду.

Тес-Хемде «Чодураа» колхозтун Иван Симитович Данзурун узурткан хойжу бригаданы чедип, ески болгаш тоску беш чылдарнын дүргүзүндө республиканын мурнакчы бригадаларынын олуруундан дүшүпкөн. Ол чонгаанын кеңигүннеринин амыл-иштинге болгаш амырал-чуртта-лыгына бо арынны тураскааткан.

Бригадада социалист чар-ышын багай эвес организа-с-туан. Ук чарышка киришпейн турар малчын чок. Эвээр ча-рыкталды үндүрүп турган, белин шынарыг, хой продук-туу алыры — чарышта кол пердеде ол.

Социалист чарыштын не-гетелерин үргүтүп күтүскөн, оон түнелдин тогуру үезин-де үндүрүп, шаптал-мактал-ды шыл амылдан көлгөткө-нүн түнелдинде малчыларын амылга кымыла бөдөн. Оон-биле чергештир дооетор-е-ринде белин бедиян тур-ар малчынар база көкүдөп. Черле ычаш, мында малчы-ларын турал-сугалаа актив-чиз еске бригадалардан дө-ре. Оларын амылга-даа, амы-ралга-даа хой-ады-мате-риалдык болгаш моральдык илгит берилиштин чөп амыл-дан турарыла.

Бригаданын социалист чар-ышын: мурнуку олуруну үргүтүп ээлеп көтөп малчы-ларын бирөөн — Максим Доулунович Сувандин. Ол хонун хойжу колхозтун хон-е дөргөп чөп чыл дүргүзүндө чедишкенин маалым кел-ген. Оон амыл-ишчилер үр-түшүлүн чакан Ленин, «Хү-ндүлелдин Демдээ» орденнер болгаш медалдар-биле үн-дөп. Максим Доулунович колхозчуларын үшүк Бүгү-өлөөл сөздүгүнне делегат болуп олуруп, Тыва АССР-нин Дээш Союзунин де-путаты соугутуруп чораш. Бо бүгү байдал ол хүндүлүг ка-жыларын бирөөн дээрн би-засин турар.

Евээр Билиновна Данзурун дооучу чылда 117 хураган-ны, беш чылда ортумаа-биле

110 хураганын төрүрү чүс хойга оналаштыр доруктурган болган 33 килограмм дүктү хой бүрүзүндө кыргып ап-ган. А Борис Сыраттын ол-а-зын дүргүзүндө чүс хойга оналаштыр алган хураганы 103,4 болган. Кыргып дүгү-хойдан-на 3,2 килограмм. Бо малчынар боттарынын ху-дөдөдөрүн-даа, планларын-даа беш чыл дүргүзүндө амыр күтүскөн келгенер. Сырат Бугалдыр, Бадарчы Колян-оол болгаш оон-даа өскө мур-некчылар бригадала бар.

Мурнакчы бригада болгаш оон кеңигүннери амылга ар-га-дураскаалыг. Райондун амыл-агы-биле амыл-агы болгаш кожоюнда Эрнелде хойжу-лар бо-ла кезир. Оларга мал-чынар белин көргүзүлгөни канчаар чедип алганын амыл-агы чок чугаалап берип, амыл-агы-биле таңыттырар. Бригаданын кеңигүннери оон амыл-агы-биле хойжу-ларынга база барып, чедип турар. Чылдээрде, Таңдыда «Революцияны чалбыныс» сөөктү хойжу Иван Са-фононту дүргүзүндө эвээр амыл-агы чүдүлдери билин алганын. Оон түн-дөдө кодо бурузунде хой-нуң санын көкүдөдирин, мал чедип хойлук белеткээр болгаш чылгач сүт-биле хойну үргүлүк хандырып ший-тирлөөрүн.

Мурнакчыларын аразында

Бригаданын кеңигүнү бо-луп келген. СЭНП-ниң Дээш Со-вездин, Тыва АССР-ниң Дээш Союзунин депутатында со-угутуруп чораш. Ам көдө Со-вет депутат. Боуун колхоз-чуну күш-агы ол беш-ле чыл дүргүзүндө ол хире алгала чедирген. Совет чакан оон ижин Ленин, Күш-агынын Кызыл Туу, «Хүндүлелдин Демдээ» орденнер-биле болган медалдар-биле үнелдөө. Оон кадык Евээр Билиновна «Хүндүлелдин Демдээ» орден-ниң болгаш Улус амыл-агынын чедишкенин делегациянын шапталдары-нын эдилекчиси.

Бригаданын өг-бүлөсүн ес-турат. Роза — Кызылдин профессионал-техниктиг сазыг үчилдигин, Долу-Сааы — Кызылдин уран чүтү үчилдигин, Салзуу — Москванын В. И. Ленин аттыг ветерина-рий академиянын. Кара-оол — Кызылдин чолчаачылар шко-лын дооскан болгаш ол-ла мурнекчилеринин азын-биле амылдан чорут. Ам Иланы Кызыла Күрүмненин башкы институтуна өскөдөр шко-лада өөренип турарлар. Оларын кайгы-даа келсе, амыл-агы болгаш өөрелдиге макталдык, кылбас-түпкөс амыл чок: ийек-даа саар, хой-даа калдар. Ада-незинин амыл-агы олар илчаар тө-дөп алганын.

Борынны журналист Ч. Кара-Куске белеткен. Чурунтар И. Салчанты, фотоу А. Зейцевтин.

БРИГАДА

Ийги арын

● үшкү арын ● 1976 ч. май 12

Аңаа чоргаарланыр

Дайынның болгаш күш-ажыдыл доогуу Кыргыз Шомкукович Чамзырынның ажыл-амыдыралы өскөргө көскү үзгөр, Ол кып дөң чалып анык үзгөндө немештириг эжелекчилерге ууру демисежири-биле төрөөн Тыва-амыдан атыганын. Улуг амы — орус улустун тайбыч амыдыралы кырыкче дигелип келген гитлеризм аг-шеририг уузугуларга тыва ажи турары төлөтүг салышкыны кирип, тулаушкунуларга чыгыс аяк уула эрес-мадырлыг киришкен.

Кыргыз Шомкукович дайынның хоралыг урууну сактыр бериң хонун чок киле. Ол бир катан дайынчы даалга күөсүдө, хайгымче үлүшкен. Орук ара чорун орда, оон кыры-биле оттар сыгыгайдыр аттыгы, нуган-кымыл согунар деп, шобулу чорун тургулаан. Ирак адыкшылыг үтөр-бооларын, куяктыг тавыкларын даап-шомонинден чер, дээр сириндери, таады-ла сийлигенин тургулаан. Дөрөң соо хан-кымыл кылдыр халыктарын тургулаан. Дөрөң соо хан-кымыл кылдыр халыктарын тургулаан. Дөрөң соо хан-кымыл кылдыр халыктарын тургулаан.

Лесник Чамзырын бодунуң харылап турар устастогун доктаамал арыг-сылыг байдалга тургузуп, ургучу барып, хайгаарал турар болгаш корум-чурум хажыдышкыныларын болдурбайн турар. Оон түннелинде ыш кескен черин аш-тагазы ажи. Ол ыш олуртулганын чогуту киэстөйгөни салып, ону тарып өстүрөйүнчү бүгү негеделеринге дүгүштүр чорудуп турар.

Кажар, онуг дайын-биле шак мынчаар изиң-тулук септирил алышкылар, кадыг-берге тулаушкуннар Чамзырынның дайынчы оруунга хөй удаа болган. Тыва ажи турары немештириг эжелекчилерге ууру коргун чок мадырдыг демисежи, Төрөөн чуртунуң чырыктыгы келир үези дөң эрес-дидим тулушкан. Ам оон хөзөөн хөй санын орден, медалдар каастап чорур.

Д. САЛЧАН.

«ХОСТАЛГАГА ДЕНЕМГЕ ЧОК БЫНАК-ТЫРМЕН»

Ужеп чыл бурунгаар, күс-ку соок эртен Сибирьдеги Ак-суу кара-базында — чээрби үш харыг шүлүкчү-револючу, дагытчы уйгурларынң амы-литературасынң үндө-лекчиси, уйгур Лутфулла Муталлипов батшантан аныктарынң чыгыт организаци-анынң 23 негизинерин пая-жылап өлүргөн. Кылат ре-волюциянң тилеги-биле Пе-кинге (уйгур баш кылат дээ-лөргө) шүлүкчүлүк чымыл-дары тусгай номнар кылдыр үгүдүс. Лутфулла Мутал-липов ады чок билигир болгаш оон шүлүкчүлүк ном-чүктүлүк чымыл-биле хөзөөн ап турган. Ол-ла үеде оон уйгур улустун национал ма-дыры кылдыр чарлаан турган.

Уе эртен... «Култура ре-волюциянын» үезинде шү-лүкчүлүк хоорун ургөдөн болгаш чогаалдарын хөзөөн, медалдар каастап чорур.

Лутфулла МУТАЛЛИП

ЧОНГА БОЛГАШ ӨРТЕМЧЕЙГЕ

Угум, тоотум — Адымдан менде эрчим, Уйгур тои мен, Ак-дурма өөрм көвей. Ада-чуртка, Хосталга мыйаа күштү, А оон дүүдү Кол-ла чүдүр кайын ту-рар! Хемпер, шолдер Көспөндө-дө төпчү чок — Далай, динтер Дараалаштыр херилгилээр. Кижик санын Кижик кайын санап чедер, Өртемчейин Өргүн чону — төрөдешкен. Түргөдешкен

Очулудуган Вл. СЕРЕН-ООЛ.

АМЫДЫРАЛ ДЭЭШ МААДЫРЛЫГ ЧОРУК

Ала-чуртук Улуг дайын-ның эгесинден төнүзүңге че-дир поак хайгымчыга албан эртерген мен, мурунку оду-рукта, немештириг тилеги-чөй натап чоруп, 79 «дыл»-дуарында киришкен. Дайын доостун турга саагарга, ол сан-жа хөй болган болгаш чээрби ийн харыг Карпов Совет Эвелединин Мадыры болган. Хөредир-дээ чүве чок — ол шаңаал даа аар өртектег болган: дүңгөң-не, карагыдай бээр билек, дай-ышарынң туружуче үгөң чоруптар турдуус.

Хайгымчылар база, шүптү кижилер ишкеш, кижилер-ле болгай, олар дигир артарын өскөдөргө дулак чок күзөр-лөр. Бистин кижик бүрүштү авазы, таныш кымы манай турган, а чамдыктары — ка-лактары болгаш урутары. Бистер дайынчы доостунуң чыгыт чурттап, чок кижик-лерин-биле ужуражып, кымыл-дык күзөр турдуус. Чүгө даалга күзөлдөңгө, чүгө фашистер-биле септирил алышкыны үезинде эвес, ха-рын оларынң-биле септирил-ипче болуп албадары, ди-ринг артарын, амыдыралче шак мынчаар чүдүлүп ажи эртери дына берге турган.

Дайынга кым-даа шүптү кижилерге, кимти тилеги-чөй хөй чүдүлүп кылдыр. А хайгымчы оон хөй кымыл-ыштарды хире кижилерин ши-лип ап турган, чүгө кижилер алты-аңгы богулаар: күштү, авазы, санын-тыныштар. Мен дайын мурунула Бонска Ортаа мен, ишкешти-ипчү хайгымчы ап алгашар. Баш улур чугаалайы: дайынчы

даалгалар күзөлдөңгө чүдү-руктар-даа, күш-даа дузала-аан, дайынга чүдүлүп ажи-лаары терде товар болур. Чү-вөн дүргөн угаал-билер, кымыл-дык берге байдалда терде бир аргын тып үнө боор — кижик өскөдөргө ар-тын будажуң кымыл турган. Чүс-чүс кижилерин, дигир артарын аар, фашистерин чыгыт шаарын дүргөдөңгө эң чүгүл чүдүлүп чотум-ла мен тып эскер боор мен деп бодал менде күштү берип тур-ган. Ыңчангаш бистер үжө-дөн, төртөөдөн, бөжөөдөн дайынчы туружуче үгөң чоруткан, «дыл» сөөртүп эскер турдуус.

Мэң ошуктерим — дайын-чы хайгымчылар дүңгөң-не мадырдыг чорук кымыл тур-баар. Оларынң берге ажи-лынга чеден чок катан че-диркип таварышкан. А кара-гыдай хүнер чөкө болба-ны? Оон каш катан хөй. Бир катан, 1943 чылда чакымы дүңгөң, хамаарыш-кан черин малгаштып оок дилдөңгө-биле ур болгаш хил-дөңгөң сооптаныш соопта-ныш немештириг төнүг дөңгөң сыйырылгандары кымыл моондала чедип ке-лиш. Адык сыйырылгандары үзө кескилдене бис: оон үзгөңгө чедир кескил-дене ажи чок, чүгө гитлер-жериниң туружуче кире боор ойбак чок хөкөк. Эрте боор черин бөлеткен алгаш, сыйырылгандар ала-биле эртери-ипчү мурунула хайгымчыны санын-тынышты кайы хире дүңгөңнө бооруң билген болаулар! Чүрчүт согары-ның күштү дайынчыга бе-ан динданы берге дег, чүгө

дөңгө олар мырцай чаны-мыста, карагыдай, боттарынң оңузуңда болгайлар, хол су-нар болза чөдө бөөр хире. Шак мынч минутааларда кижик бодунуң хуула «күзөң-күзөң» тур мен, «шылда-шылда» мен» дөңгөң чыгыт-кыларын ажи эрте боор, «хөкөк» деп бодал бүгү тү-еңи уткан, бурунтаар шимче-теринге дузалаар. Шак ол ми-нутада мадырдыг чорук эге-лөр ирги бе? Чадас боор. Кандыг-даа даалга үезинде ол минутаалар менде эң-не берге турган. Оон соонда ооктургай бөөр сеп, мынчаа-даа сыйы-рылгандар ала-биле баштай ү-гөң эртери кончур берге.

Ол дүңгө сыйырылганы ү-гөң эртерип, дайынчыны камгалагыңа чоокшунан ор-ган бис. Эртин келген бичиң ойбаныс соопуска чымыл-каар билер, дайынчыны оттар-хөм боолай берди. Бис чоруп олургуваста-ла көрүп алгаш, сыйырылгандар эртин кызылсөк хөм боолар деп шимтирилеп алгашары ол болган. Бөдүктүн олурү чыл-лаш чок алгашар.

Чүңү калчарым? Көш-бөр-бак секула дүргөңдө шыл-шынтыр кижик бүрүл тып шылдас болгай. Шак мынча бистин бөдү-күстөр кижик туруп кел-ген. Кымын туруп келген ол өйдө билдөөн мен: откар үзө шаап турган, карагыла топтап көрү берге, оон а-гыда шүптүсүң чамырттары-биле чыгыс аяк шокор хел-тер келип алган чоран бис. Бистин кым-даа туруп кези боор турган. Ыңчангаш кымыл эң-не күштү тур-со-руктуг кижик туруп келген:

оо чүңү кылганы кончур эң билген болгаш эштерин кам-галаар дөңгө тура халааш, пу-леметче шурай берген. Ок-тарын алаа дөңгө турганын көрүп, харын-даа кымыл чы-гым. Ыңчангаш хайгымчы гитлеризм оттар чыгыткан. Ол чакта берге, нугамет-ныттавайп барган. Бис дөңгө эртин келген черинсөк шу-рай берген бис. Төңгөң шы-рындак чүгө хөңт эвес, ха-рын мага-ботту чара соо тур-ган. Гитлеризм оттар эжи-висти холуусна тулуп алгаш чордуус. Бүдүргөң-даа, ба-дылгандар-даа кижик чере-кабас ужураут — ол дөңгө хайгымчы дөңгөң дүрүл-дүр. Рыбикс чурттуг эжи-висти болган, ак-көк карактыг оолчуткан Кости Камзевич шак мынчаар өлгөн.

«Дилдөңгө» шүптү не-жигүлери эрес-мадырдыг чоруп көрүзүң, амы-тымын-дан чарырылган беиз көр-паан-даа болза, даалга күзө-л-төңгө, «дыл» туруп ап шылдас бис. Оон соонда бир-ийн хүн эртенде база катан дайынчыны туружуче чоруккан бис. Ыңчангаш гитлеризм чыгыт чурттап, чок кижик-лерин-биле ужуражып, кымыл-дык күзөр турдуус. Чүгө даалга күзөлдөңгө, чүгө фашистер-биле септирил алышкыны үезинде эвес, ха-рын оларынң-биле септирил-ипче болуп албадары, ди-ринг артарын, амыдыралче шак мынчаар чүдүлүп ажи эртери дына берге турган.

Владимир КАПНОВ, чоралчы, Совет Эвелединин Мадыры. (ПМА).

КИЖИЛЕРГЕ ЧЕДИП КЕЛИР

САХАЛИН ОБЛАСТЬ. Чылдык-на чакымын-де Невельский балык өртөөлүнүн чыгыта хүнге дөңгөйлөр-биле сивучилер дээр далай амытаннар чедипкен келер. Ол амытаннар кижилерни тоомас, шөлөөн дөңгөйлөр чыдарлар. Сивучилерин дүвүрети-ан-биле өртөөлө кирер корабилериниң мытыр ме-дээ бөзөрн хөзөөн. ЧУРУНКА: Невельский сивучилер. (СЭТА-адыр фотохроникасы).

ӨӨРҮШКҮНҮ ҮЛӨШСІМЗЕ

Чоннуң солуннарда бижээн чагалдарын номчууга ак-көк отту ажилаарга эртин, ажиымын мактап, өөрүшкү-нү илереткен болур-дур.

Мен Таңды районда То-да атыг сохостуң төвүндө чурттап турар, пенсионер ки-ли мен. Бисте чаа бажыг ал-гашарга-ла газ плиталарын тургузуп берип турар. Чаа ба-жыг алгашар алаа ийн да-шыр өөрүшкүңү илереткен турарлар.

Сохос дирекциям менн база-ла оюн кабала. Менде 1971 чылда чаа бажыг берген. Ыңчангаш бажымыда че-дир газ киргизимен. Бу дуга-нында сохос директорунга баарымга:

— С. Саган-оолга бар-дээр. — Симчимаа Саган-оол дөңгө Тувагазат плиталарын ап, бистин сохос ажиымын-нарынң бажымыга тургу-зуп берип турар кижик. А эш Саган-оолга каш-даа барып чугаалаан мен, түңгө чок ту-руп берген. Ыңчангаш, эртин редакция, бо чагааны бажыр ужурга таварыштым.

Х. КУДРЕК.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

МАЙ 12-ДЕ	МАЙ 12-ДЕ	15.45—«Пашошмада үш терек».
9.40—«Хөгзүт ноталар» Өң-нүг.	9.40—«Хөгзүт ноталар» Өң-нүг.	17.00—«Уе». Информастыг программа.
10.00—Хөй сериялыг доку-менталдыг телефильм-ниң баштайгы көргүзү. 2-ги фильм—«Орден беизн кадалас-даа».	10.00—Хөй сериялыг доку-менталдыг телефильм-ниң баштайгы көргүзү. 2-ги фильм—«Орден беизн кадалас-даа».	17.30—Хөй сериялыг докумен-талдыг телефильм-ниң баштайгы көргүзү. 2-ги фильм—«Орден беизн кадалас-даа».
11.10—Урултарга фильм. «Кешка болгаш оон өңүктөргөң дугайын чугаалаар». Хөй се-риялыг уран-чечен те-лефильм. 2-ги серия. Өңнүг.	11.10—Урултарга фильм. «Кешка болгаш оон өңүктөргөң дугайын чугаалаар». Хөй се-риялыг уран-чечен те-лефильм. 2-ги серия. Өңнүг.	18.20—Телемөдөөлөр. 18.45—«Геолюгтү шөлүг. До-кументалдыг фильм. 18.55—«Ани диниң төвүндө». Дамчыдыла. 19.45—Телемөдөөлөр. 19.55—Чаралдар.
12.25—«Шымдара школазы» Рязаньга турар кызы. Оолчуту ортузу. Дөңгө гитлеризмниң А. А. Нотон дагытканын чорудар. Өңнүг.	12.25—«Шымдара школазы» Рязаньга турар кызы. Оолчуту ортузу. Дөңгө гитлеризмниң А. А. Нотон дагытканын чорудар. Өңнүг.	20.00—Мөдөөлөр. 20.15—«Оон дугайын билер ужурачү эскер». Доку-менталдыг фильм. 20.25—«Кижик болгаш хойлу». 20.35—М. Штраустун музыка чогаалдарында ко-перт. Өңнүг.
13.00—«Этно Виреалдө ой-нап тур». Фильм-коп-перт. Өңнүг.	13.00—«Этно Виреалдө ой-нап тур». Фильм-коп-перт. Өңнүг.	21.40—Документалдыг фильм. 21.50—«Спортлото» тираны. 22.00—Хөй сериялыг уран-чечен телефильм-ниң баш-тайгы көргүзү. «Со-дат мемуарлар». 2-га фильм. «Орден беизн кадалас-даа».
13.50—«Ада-чурттуң солдат-тары». Уран-чечен до-кументалдыг фильм. 3-күм серия.	13.50—«Ада-чурттуң солдат-тары». Уран-чечен до-кументалдыг фильм. 3-күм серия.	23.00—23.30—«Уе». Информа-стыг программа.
15.00—«Кижик болгаш хойлу». 15.30—«Поедидер Амур кы-ры-биле эртер». Доку-менталдыг телефильм.	15.00—«Кижик болгаш хойлу». 15.30—«Поедидер Амур кы-ры-биле эртер». Доку-менталдыг телефильм.	

Агаар

Бөгүн республикага биче бу-дугаар, чаашын чок. Агаар градус чылыг.

Редактор В. С. ШАРАВИИ

Кинотеатрларда

МАЙ 12-ДЕ	МАЙ 12-ДЕ	«КАА-ХЕМ»	«Сентябрь»
«НАЙРАЛ»: «Харда үш кижик» 9.50, 11.40, 13.30, 15.20, 17.10, 19.00, 20.50 тактарда.	«НАЙРАЛ»: «Харда үш кижик» 9.50, 11.40, 13.30, 15.20, 17.10, 19.00, 20.50 тактарда.	«КАА-ХЕМ»: унун көзөгө» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 тактарда.	«Сентябрь» унун көзөгө» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 тактарда.
«ПИОНЕР»: «Калчан барга-нын ол» 9.00, 11.55, 17.10, «02 чугаалаан тур» кинолук. 10.30, 12.25, «Талмырда» 12.35, 17.50, 20.00 тактарда.	«ПИОНЕР»: «Калчан барга-нын ол» 9.00, 11.55, 17.10, «02 чугаалаан тур» кинолук. 10.30, 12.25, «Талмырда» 12.35, 17.50, 20.00 тактарда.	«ВОСТОК»: «Дерсу Узала» (2 сериялыг) 14.20, 17.10, 20.00 тактарда.	«ВОСТОК»: «Дерсу Узала» (2 сериялыг) 14.20, 17.10, 20.00 тактарда.
		«ЛЕНИН»: «Эрчим сарымн Клеменина» 17.00, 19.00 так-тарда.	«ЛЕНИН»: «Эрчим сарымн Клеменина» 17.00, 19.00 так-тарда.

ӨӨРЕДИЛГЕЖЕ ЧАЛАЛГА

Красноярский Политехнический институтунун (КПИ-ини) Кызылда филиал-салыры Дөңгө өрөөндө чөдөрлө кир-теринге ийн ай өрөөн бөлетек курууна дагытканын хөзөөн ап турар. Өрөөнниң төлөгө-хөзөңи 12 рубль. Ажыны кайы-даа почтадан КПИ-ини Кызыл салы-рынын Курбанканын Тыва республика контролында тус-кай № 14107 агар салыпче шилдир. Кызылдер майын 15-те № 14 школанн бажымында эгелээр.

Курстарга киреңсөөр № 14 школанн директорунун адыга билидиниң кийер, өөрөңдө дугайында төлө-нниң кынтанын алаа чорор.

Кызыл ГАИ-ниң 1965 чылдын сентябрь 15-те Чалбай Тас-ович Чалбай тымысаны ВЕ сериялы № 083205 дугаарыг чолачымын шымылганы күш чок деп санаар.

Партия болгаш совет оргашарга хөй чылдарда ажалда чораван, 1940 чылдан бээр СЭКП кеңигүүн, пенсионер Хомабай Баян-оолович БОРАЙ-ООЛДУН элекке мөңгөн СЭКП Чөөн-Хемчик районо болгаш район Советиниң куусуко диндатышкы мөңгө кижиниң дө-гүл-төдөрлөңгө болгаш чок аш-өрүңгө ханы казымды-лып илереткен тур.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУНКА: эстафета мар-гылдаазынң үезинде.

РЕДАКЦИЈАНЫҢ АДРЕЗИ: ИИДЭКС 667000

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлөшүнүн Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ком садынын талазы-биле эргелештиг типография. (Кызыл, Шетипкин-Кравченко кудумчуу, бажык № 1), ТС-00582

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлөшүнүн Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ком садынын талазы-биле эргелештиг типография. (Кызыл, Шетипкин-Кравченко кудумчуу, бажык № 1), ТС-00582